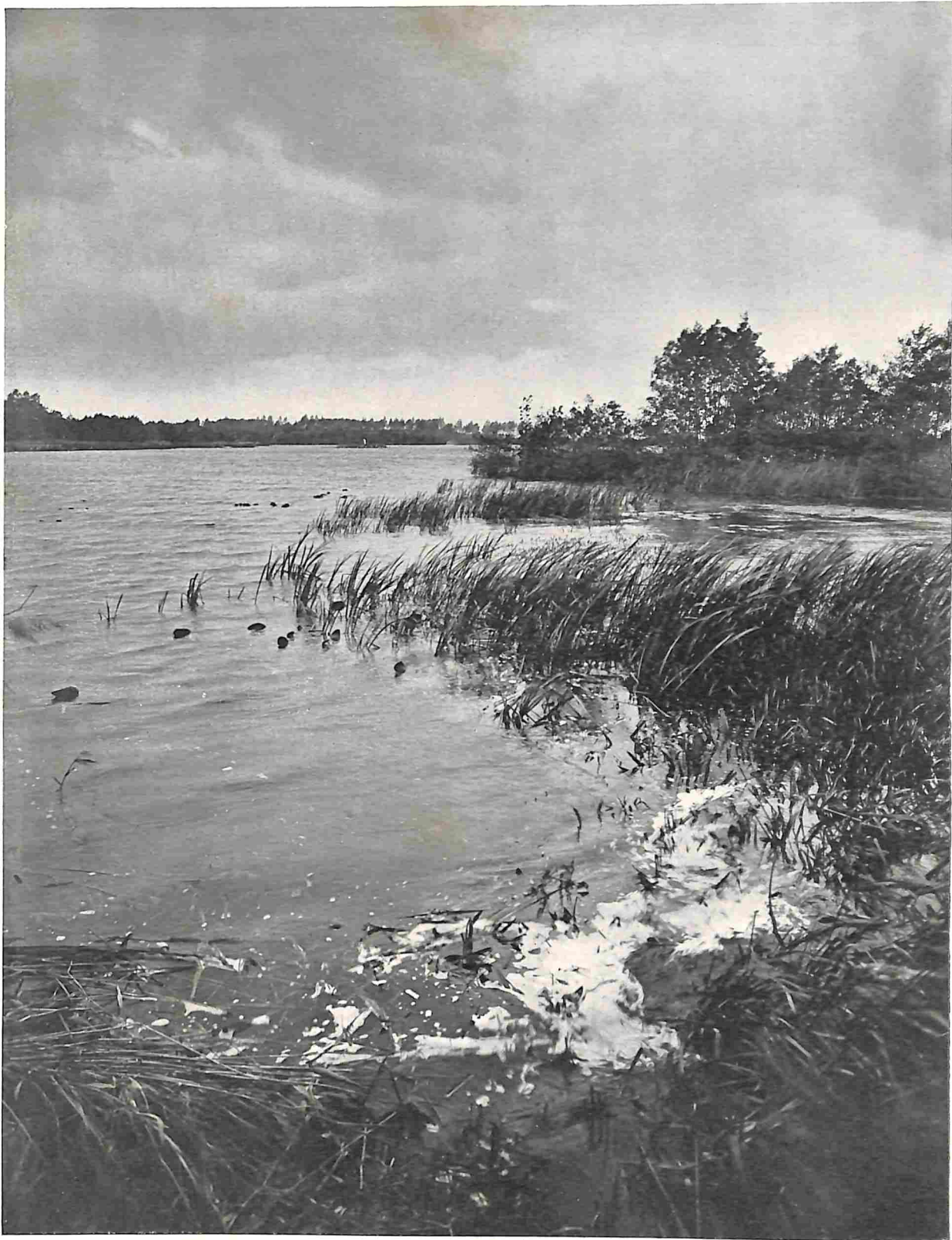

BUITEN

11^E JAARGANG N^O. 38.

ZATERDAG 22 SEPTEMBER 1917.

Foto C. Steenberg.

AAN DEN IN DE AFGELOOPEN WEEK GEOPENDEN VIERDEN BONDSWANDELWEG.
MEERTJE OP DE BUITENPLAATS „VENNEBROEK” BIJ PATERSWOLDE.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

AAN DEN IN DE AFGELOOPEN WEEK GEOPENDEN VIERTEN	
BONDSWANDELWEG, ILLUSTRATIES	BLZ. 445, 456
DE BELANGWEKKENDE GESCHIEDENIS VAN MEVROUW	
BALFAME, DOOR GERTRUDE ATHERTON (38)	BLZ. 446
EEN UITNEMENDE UITGAVE VAN ONZEN TOERISTENBOND	„ 447
DE STAD THOLEN, DOOR DR. C. CATHARINA VAN DE	
GRAFT, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 448—451
DE DERDE ONTMOETING, DOOR JOOST ELLIS	BLZ. 450
HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM, DOOR DR.	
ALFRED GRADENWITZ, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 452—450
KATTEN-LORE, DOOR G.	BLZ. 453
HET AMERIKAANSCH DUEL, DOOR EWALD GERHARD	
SEELIGER (44)	„ 454

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beiefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

De belangwekkende geschiedenis van Mevrouw Balfame

(38) DOOR GERTRUDE ATHERTON.

XXXVI.

HET was bijna zes uur. De gerechtzaal, met haar ronde, witte plafond, zag er uit als een grafgewelf in den zachten gloed van het kunstlicht, en de rechter, in zijn zwart-zijden toga en met verhoogde kleur door een te goed leven, had een abt kunnen zijn, die daar troonde om een opstandige non te berechten. Mevrouw Balfame, in haar crêpe voltuoid deze gelijkenis. . . . zood de verbeeldingrijke toeschouwer niet verder gezien had. De officier van Justitie, die bezig was zijn requisitoir te nemen, leek meer op een wesp dan ooit; terwijl hij op en neer sprong, haakte hij zijn vingers in de armsgaten van zijn vest, balanceerde zich op de hielen, en gaf louter door eenige matiging in zijn snepende stem een op verachtelijken toon geuit vertrouwen in het krachtig staan van zijn zaak te kennen.

Men moet toegeven, dat zijn argumenten en redeneeringen, zijn aanklacht en zijn op satirischen toon geuit wantrouwen in de beweringen van de tegenpartij even overtuigend waren als die van den verdediger; zóó elastisch is de wet en de rechtskundige geest. Doch hoewel hij een bekwaam en krachtig spreker was, miste hij toch de persoonlijke bekoring en het magnetisme, het bijna tragische enthousiasme en de overtuiging, dat allen gedurende de lange morgenuren tot in het diepst hunner ziel bewogen had. Hetzij hij won of niet, Rush had zijn reputatie gevestigd als een der schitterendste pleiters van den Staat New York. Hij had zijn pleidooi om kwart voor een geëindigd. Onmiddellijk na de opening van de middagzitting was Gore in de bres gesprongen, en sprak uren lang met dramatische radheid. Om zes uur ging hij zitten; en Mevrouw Balfame had een gevoel alsof zij in steen veranderde, toen de rechter opstond en aan de jury de wet verklaarde waar deze spreekt van drie soorten van moord. Het was hun voorrecht de beklagde aan een dezer drie soorten schuldig te bevinden, tenzij zij overtuigd waren van haar onschuld.

Hij weidde lang uit over „manslag”, alsof het denkbeeld in hem opgekomen was, dat mevrouw Balfame in rechtmatige verontwaardiging naar buiten was geloopt toen zij de stem van haar echtgenoot hoorde zingen, en vanuit het boschje had gevraagd, om een verdoodden en achteloozen echtgenoot een bestraffing toe te dienen. Rush had vooral den nadruk gelegd op den tweeden kogel, die er volgens hem op wees, dat twee menschen, waarschijnlijk gehuurde moordenaars, tegelijk hadden geschoten,

doch de officier van Justitie was geen dergelijke meening toegedaan en had den kogel, die in den boom gevonden was, volkomen genegeerd. Het bleek echter, dat de rechter wel over deze zaak had nagedacht en er eenig gewicht aan hechtte.

De jury verliet de zaal, niet om naar haar weelderige kamers te gaan in het Paradise City Hotel, een mijl verder, doch naar een kale, leelijke kamer in het gerechtsgebouw, waar zij zonder eenig comfort moest blijven tot zij een beslissing had genomen. De rechter liet zich zijn middagmaal brengen in een verpakking dat aan dat der jury grensde, en zelfs de reporters en het putrek dat aan dat der jury grensde, en het Dobton Hotel, zóó zeker waren allen ervan, dat de jury binnen het uur zou terugkomen. Mevrouw Balfame zette haar hoed met den dikken sluier niet af, doch zat in haar vertrekken in de gevangenis met verscheidene harer vriendinnen, uiterlijk kalm, doch geestelijk op de pijnbank en niet in staat aan het diner van het hotel had gezonden. De uren gingen echter voorbij zonder dat de jury terugkeerde.

Eenmaal werd het hoofd van den voorzitter der jury om den hoek der deur gestoken, en de sherief die zijn norsch verzoek om een kan met in ijs gekoeld water verkeerdt begreep, holde weg om mevrouw Balfame te halen, de rechter werd geroepen, en de verslaggevers en verslaggeefsters renden om het vlugst de trappen van het gebouw op. Mevrouw Balfame, die reeds gewend was aan de vreeselijke beproefing, onder den een of anderen vorm met den naam van moordenaars bestempeld te worden, betrad de zaal met haar gewone kalme en ging naar haar plaats, nadat haar vriendinnen haar eerst een riem onder het hart hadden trachten te steken door haar te verzekeren dat een conferentie van slechts drie uren vast en zeker vrijspraak beteekende. Zij werd onmiddellijk weder weggezonden.

Rush liep den weg voor het gerechtsgebouw met groote passen op en neer. Hij had weinig hoop. Hij had hunne gezichten dag na dag gadeslagen en bestudeerd, en geloofde dat tenminste verscheidene leden der jury overtuigd waren van Mevrouw Balfame's schuld. Mevrouw Battle, Mevrouw Gifning en Mevrouw Cummack zaten bij Mevrouw Balfame, die de poging om het hooghartige evenwicht te bewaren, dat door haar bewonderende vriendinnen van haar gevergd werd, een even zenuwschokkende bezoeking vond als het wachten op dien laatsten oproep, welks bedreiging aangroeide met ieder uur dat de jury redekavelde. Eindelijk zette ze haar hoed af en stelde aan haar vriendinnen voor maar wat te gaan breien, en de naalden klikten door de ongeanimeerde gesprekken heen totdat allen na middernacht probeerden wat te slapen.

De rechter strekte zich uit op een sofa in het voor hem uitsluitend gereserveerde vertrek: hij durfde het gerechtsgebouw niet verlaten. Hij vertelde den officier van Justitie (die het den sherief, en die het op zijn beurt weder aan de verslaggevers vertelde) dat de jury zoo hevig en onafgebroken twistte, dat hij onmogelijk kon slapen en dat de taal die zij bezigden de haren te berge deed rijden.

Het werd middernacht, en nog steeds niets. De verslaggeefsters die doodmoe waren, gingen naar huis. Miss Sarah Austin en Miss Alys Crumley waren na het middagmaal niet naar het gebouw teruggekeerd. De sherief verscheen aan den ingang van de gerechtszaal en kondigde aan dat de laatste tram naar Elsinore en plaatsen in den omtrek binnen vijf minuten zou vertrekken. De meeste toeschouwers gingen toen slaperig heen. Een paar van Mevrouw Balfame's minder intieme maar daarom niet minder toegewijde vriendinnen bleven op hunne plaatsen naast haar ledigen stoel zitten, en kort na middernacht bracht de vrouw van den hoofdciplier haar warme koffie en sandwiches.

De verslaggevers, die reeds lang alle chocolade en verdere eetbare dingen die beneden te krijgen waren, hadden verorberd, slenterden heen en weer tusschen de Gerechtszaal en de bar van het Dobton Hotel. Zij verveelden zich en waren verontwaardigd en zochten den eenigen troost die te vinden was. Telkens keerden zij naar de Gerechtszaal terug, en naarmate de uren verstreken, werden zij tegenover elkaar stijver, beleefder en stiller. Een van hen dwaalde af en belandde in de jurybanken, en werd door een behulpzamen bediende naar de veiliger haven zijner confraters teruggeleid.

De zaal zelf, met haar vloer bestrooid met zilverpapier, doppen van apennootjes, en couranten, en met alle stoelen en tafels van hun plaats, zag er uit als een plezierboot naar Coney Island. Eindelijk legden twee verslaggevers het moede hoofd op een tafel en vielen in slaap, doch de overigen bleven elkaar met lange tusschenpoozen op stijven toon aanspreken, gehoorzaamend aan de wetten der etiquette, doch met heimelijken, geringschatten-den weerzin.

Broderick, die nog tamelijk nuchter was, was reeds vele malen naar buiten geloopt en weder teruggekeerd. Nu en dan liep hij met Rush den weg op en neer, en meer dan eens had hij getracht Miss Crumley over de telefoon te bereiken. Hij had zelfs naar het ziekenhuis getelefoneerd om zich ervan te vergewissen of zij daar soms was. Eerst een week geleden had hij toevallig ontdekt, dat Mevrouw Balfame Dr. Anna kort na den moord bij zich had geroepen en verscheidene uren alleen met haar had doorgebracht. „Het was een duivelsche toer om iets te weten te komen van die gesloten kliek vriendinnen van Mevrouw Balfame.” Broderick had het bij verrassing weten te ontlokken aan een troepje in de Elks Club in den loop van een gesprek en

had toen zijn kolossale geheugen aan het werk gezet, met het resultaat, dat hij overtuigd werd dat Alys Crumley den sleutel tot de geheele kwestie in handen had. Hij was naar haar huis gegaan en had haar bezworen met haar naar het ziekenhuis te gaan om de zieke een verklaring te laten afleggen vóór het te laat was, en had haar in krachtige, schilderachtige taal het gevaar waarin Rush verkeerde, voorgehouden.

„Ik weet dat Cummack en nog een paar anderen,” ging hij voort, „hem verdenken, en het is buiten kwestie, dat, als de jury het schuldig uitspreekt, wegens manslag of moord of hoe dan ook — en het is een stom zoodje — Rush direct wordt gearresteerd. Die toegewijde vrienden van Mevrouw Balfame hebben genoeg bewijsmateriaal verzameld om mee te beginnen. Het is best mogelijk dat hij dien avond naar Brooklyn is gegaan, maar men heeft hem ongeveer een kwartier voordat er geschoten werd te Elsinore uit den trein zien stappen. Ze hebben zelf een heele massa speurderswerk gedaan, maar als Mevrouw Balfame wordt vrijgesproken zullen zij hem laten loopen. Ze willen niet nog meer schandaal, en bovendien mogen ze hem wel. Maar ik heb een voorgevoel dat ze niet zal vrijgesproken worden: en dan zou er geen redding aan zijn, of hij schuldig is of niet. En daarom, in 's hemelsnaam doe wat in de kwestie.”

Maar Alys had geantwoord: „Ik heb mijn tante al gesmeekt, maar ze wil niet hebben dat Dr. Anna lastig wordt gevallen. Ze zegt dat haar eenige kans om te blijven leven een rustige geest is, en dat, als ze hoorde dat Enid Balfame berecht was wegens een aanklacht van moord, de schok haar zou dooden — om nog niet eens te spreken om haar te verzoeken haar best te doen Enid naar den electrischen stoel te zenden. Ik heb mijn best gedaan, maar het lijkt hopeloos.”

Dit gesprek had Donderdags plaats gehad. Nu was het Dinsdag. Ze waren erg achterhoudend in het ziekenhuis, maar hij had reden te gelooven, dat Dr. Anna's toestand een ongunstige wending had genomen. Was het mogelijk, dat Alys Crumley erheen was, en dat zij die kleine feeke van een Sarah Austin had meegenomen? Net iets voor een meisje om een goeden kameraad als hem een poets te bakken en een zegeteeken in handen te spelen van een ander meisje, die 't vak zou uitloopen zoo gauw er maar een vent met geld genoeg aanbood haar te trouwen. Hij knarste op de tanden.

Hij stond bij de deuren der Gerechtszaal en staarde naar de wijzers der klok, die kwart voor één aanwezen. Plotseling hoorde hij zijn naam van beneden roepen. Hij slenterde naar buiten en boog zich over de balustrade. Een vermoeide jongen kwam de trap op toen hij den verslaggever in het oog kreeg.

„Het Brabant Ziekenhuis is aan de telefoon,” kondigde hij met buitengewone onverschilligheid aan.

Broderick sprong de wenteltrap af en de telefooncel binnen. Het leek hem of zelfs zijn ooren trilden terwijl hij naar Alys Crumley's onduidelijke, opgewonden stem luisterde. „Kom gauw en breng een stenograaf mee,” zeide zij. „En als je meneer Rush ook eens vroeg om mee te komen. Zeg tegen den sherief — om de zaak een beetje sleepende te houden als de jury klaar mocht wezen om binnen te komen vóórdat jij terug bent. Haast je wat, Jim, haast je wat.”

XXXVII.

Het was tien minuten over tweeën. De elf nog overgebleven toeschouwers, waaronder een vrouw in avondtoilet, waren in diepen slaap gedompeld. De sherief liep op en neer met de handen op den rug, terwijl zijn onrustige blik dwaalde tusschen de klok en de deur van het vertrek waarin de jury beraadslaagde. Nu en dan gleed hij uit over een stukje van de débris en schopte het weg. De verslaggevers sluimerden aan hunne tafels of keken gemelijk voor zich uit. Een kauwde op zijn potlood; een ander scheurde blaadjes uit zijn opteekenboek aan kleine stukjes, en bouwde met veel moeite iets dat leek op een kinderblokkenhuis. Buiten was het doodstil. De sneeuw zeeg zacht neer. Het was nog te vroeg voor hanengekraai. Nu en dan snorkte er iemand. De schreden van den sherief maakten geen gerucht.

Plotseling ging iedere reporter die aanwezig was, rechtop zitten met den reuk van bloed in de neusgaten. Hun ooren trilden. De dampen sloegen uit hun fijnbewerkte hersenen als nevel voor een flinke wind. Een auto kwam den weg afrennen, terwijl de hoorn een reeks van korte, bevelende klanken deed hooren, die klonken als: „Wacht! wacht! wacht!”

De auto hield plotseling stil voor het paleis van Justitie, en bijna gelijktijdig kwam Wagstaff, die er wederom op uit was gegaan, de trap op rennen en de gerechtszaal binnen.

„D'r is iets aan de hand, jongens,” riep hij, terwijl hij zijn haar glad streek en voorzichtig op zijn stoel aanstevende. „Rush, Broderick, nog drie mannen, Sarah Austin en Alys Crumley zaten in die auto. Ze zijn allemaal rechtdoor naar den rechter gegaan. D'r gebeuren zoo straks groote dingen, zoo zeker als wat!”

De sherief trok zich haastig terug naar de regionen achter de gerechtszaal.

De jonge mannen zetten hun stoelen recht, legden hun copiepapier klaar en slepen een punt aan hun potlood. Mevrouw Balfame's vrienden gingen naar de deur achter de jurybanken, die toegang gaf tot den tunnel. Zelfs de slaperige toeschouwers kwamen zenuwachtig overeind.

Er gingen tien minuten voorbij. Toen kwam de sherief, nu

met een effen en gewichtig gezicht, schutterig binnen, ging naar de kamer waarin de jury vergaderd was, opende de deur en riep de juryleden op om ter zitting te verschijnen. In ieder stadium van déshabillé kwamen zij binnen, de een na den ander, gemelijk en warm; de sherief ging den tunnel door om Mevrouw Balfame te halen.

Zonder toga aan en met verwarde haren, zat de rechter op zijn zetel toen de gevangene binnentrad. Zij kwam haastig aan, nu zonder haar gewone kalmte, en met grijsbleek gelaat. Rush, die ook achter den rechter aan was binnen gekomen, trad haar tegemoet en fluisterde:

„Je bent vrij. Maar je zult al je zelfbeheersching noodig hebben. Zorg er voor dat er in de morgenbladen geen verslag staat van hoe je op het laatste oogenblik nog aan je ontroering moest toegeven.”

Mevrouw Battle, Mevrouw Gifning en Mevrouw Cummack, die veel opgewondener waren dan zij, vatten moed bij deze woorden, streken hun eenigszins in wanorde geraakte haar een weinig glad, en gaven hun echtgenooten, die uit het Dobton Hotel geroepen waren, teekens naderbij te komen, Welke ook de uitslag was, zij voelden behoefte aan mannelijken steun, al keken zij ook hoogelijk ontstemd over den vorm dien de mannelijke behoeften, voldaan aan de bar van het Dobton Hotel, hadden aangenomen.

(Wordt vervolgd.)

Een uitnemende uitgave van onzen Toeristenbond.

IN 1905 gaf de A. N. W. B. een serie van 37 stadsplattegronden uit, vormende een practisch boekje, met behulp waarvan men zeer gemakkelijk de voor wielrijders meest geschikte verbindingswegen door de steden kon vinden, zonder noodzaak te zijn inlichtingen te vragen aan de wandelaars, wier aanwijzingen gewoonlijk niet door duidelijkheid plegen uit te munten.

Thans, twaalf jaar later, is een geheel nieuwe en verbeterde druk van dit boekje verschenen. Er zou geen reden voor ons zijn er de aandacht op te vestigen, als deze nieuwe uitgave niet zoo hóóg boven de oude stond. Niet alleen zijn de plattegronden nauwkeuriger en is hun aantal tot 50 uitgebreid, maar bovendien heeft bij deze uitgave de bedoeling voorgezet om den vreemdeling, naast aanwijzingen omtrent de verbindingswegen door de steden, inlichtingen te geven over de plaatselijke merkwaardigheden. Met het oog hierop zijn de meest karakteristieke gebouwen op de plattegronden aangegeven, evenals sommige fraaie stadsgezichten. Voor den toerist, die vanwege tijdgebrek zich tot een vluchtig bezoek aan een stad moet bepalen, is dit laatste zeker een groot gemak: de liefhebber van ons stedschoon, die meer tijd ter zijner beschikking heeft, zal liever zelf zijn oogen den kost geven om de mooie stadsgezichten op te sporen en hij zal bevinden, dat in *dit* opzicht het boekje niet volledig is, ook moeilijk volledig kón zijn. Voor zoover wij konden nagaan is bij het aangeven der bezienswaardige gebouwen echter een loffelijke volledigheid betracht.

Maar een derde nieuwigheid vooral maakt het boekje — elke plattegrond is ook afzonderlijk verkrijgbaar — zoo belangwekkend, ook voor den niet-toerist: door het aanbrenge van verschillende tinten is aangegeven, welke uitbreidingen de steden in den loop der eeuwen hebben ondergaan. „Wij vertrouwen, dat dit velen toeristen belang zal inboezemen, niet alleen uit een geschiedkundig oogpunt, doch ook omdat vele plaatselijke eigenaardigheden hierdoor verklaard worden” lezen wij in de inleiding. Inderdaad, de loop van een straat, de kromming of breedte van een gracht vindt dikwijls zijn verklaring in den groei der stad en aanwijzingen betreffende de stadsuitbreidingen zijn als verklaringen harer plattegronden, maken ze begrijpelijk en vertellen in groote trekken iets van de geschiedenis der steden. Een voortreffelijk denkbeeld is dit van den samensteller geweest en waar hij zegt — en wij begrijpen het — dat het verkrijgen van gegevens omtrent deze uitbreidingen zeer veel tijd en moeite heeft gekost, terwijl wij slechts enkele kleine onnauwkeurigheden opmerkten, is een woord van lof hier niet misplaatst.

Wij wenschen deze plattegronden-verzameling in de handen van ieder beschaafd Nederlander.

Slechts enkele opmerkingen, waarmee men misschien bij een nieuwe uitgave rekening wil houden. Nu het aangeven der beste verbindingswegen niet meer het eenige doel is, dat beoogd wordt, komen nog verschillende steden voor opneming in aanmerking, door welk men gemakkelijk den weg vindt, maar die toch in meerdere of mindere mate bezienswaardigheden rijk zijn. Wij denken aan Brielle, Edam, Goes, Monnikendam, Oudewater, Schoonhoven, Sluis en Veere (plattegrond merkwaardig wegens de inkrimping der bebouwing), Vlaardingen enz. enz. De plattegronden van thans zeer kleine steden kunnen soms zeer welsprekend zijn! En als plattegronden-verzameling zal de uitgave er nog belangrijker door worden.

In één enkel opzicht staat voor toeristen de nieuwe uitgave bij de oude achter, zooals wij bij ondervinding opmerkten: de bondshotels en -café's, in de kleinere plaatsen meestal de beste, zijn er niet meer op aangegeven. Moge in een nieuwen druk dit verzuim hersteld worden!

En dan ten slotte nog een wensch: dat in een nieuwe uitgave de tinten, waardoor de uitbreidingen worden aangegeven, iets meer van elkaar mogen verschillen.

Foto S. Steenbergh.

DE STAD THOLEN. GEZICHT VAN NOORD-BRABANT OP HET THOOLSCH VEER VOOR DE STAD.

DE STAD THOLEN.

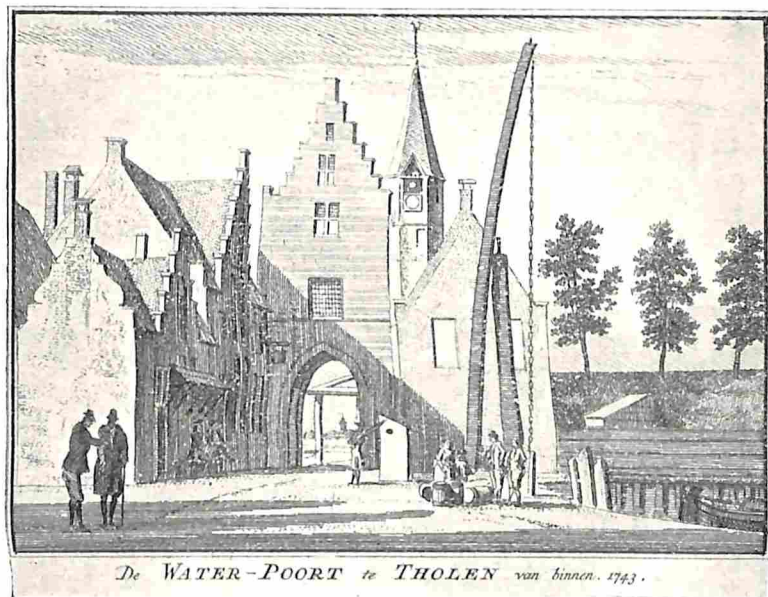
WIE van Bergen-op-Zoom den breeden, rijkbelommerden straatweg naar Tholen opwandelt, snuift al gauw, in plaats van de Brabantsche hei- en dennegeuren, de zilte zeelucht op, die elken oprechten Zeeuw zoo prettig aandoet. Na een wandeling van anderhalf uur ziet hij aan den overkant van de breede Eendracht het vruchtbare en schilderachtige eiland liggen, dat in beginsel maar een aanslibsel van Noord-Brabant was, en door den Brabantschen hertog gedeeltelijk aan den graaf van Holland en Zeeland in leen gegeven werd. Gaandeweg werd de polder Schakerloo, zooals dit Brabantsch aanhangsel toen heette, als een Zeeuwsch leen aangemerkt, ofschoon wij weten dat nog in 1255 de heer van Breda, die het van den Brabantschen hertog in leen had, zijn rechten op een deel van Schakerloo deed gelden. Die polder Schakerloo was heel wat kleiner dan het tegenwoordige eiland Tholen en omvatte daarvan oorspronkelijk alleen de Zuidelijke kern, waaromheen in een breeden boog ten Oosten, Noorden en Zuden omstreeks 1220 de vijftienhonderd-gemetenspolder was aangedijkt, die eertijds Nieuw-Schakerloo heette, tenzij misschien alleen een deel van den polder dien naam droeg, wat nog niet is uitgemaakt. De Heenetrecht, nu Eendracht geheeten, die later de grensrivier tusschen Zeeland en Brabant zou worden, vormde toen de scheiding tusschen Oud- en Nieuw-Schakerloo. Door de aandijking van Nieuw-Schakerloo werd het bloeiende dorp Schakerloo van de Schelde afgesloten en verviel tot een landdorp, sedert Oud-Schakerloo, nu nog het Oudeland van Schakerloo genaamd. De tol die de Brabantsche hertog in dit Schakerloo placht te heffen voor de vaart van de Ooster-Schelde op Brabant, de „grootte Brabantsche watertol”, moest nu op den nieuwen zeedijk worden verlegd. Zij werd overgebracht naar de dijkbocht, waar de tegenstroom, het z.g.n. wantij, de schepen dwong voor eenigen tijd de zeilen te strijken: van dat oponthoud kon men tevens gebruik maken voor de noodzakelijke vertolling. Op dien dijk werd dus een steenen „Tholhuys” gebouwd met een paar houten of leemen woningen voor de beide varensgezellen die met twee koggen de tol inden, en hier hebben wij nu het allereerste begin van de stad Tholen! Tholen is een afkorting van Ter Tholen d.i. aan den tol, daarnaast komen in de 13de eeuw ook Herderszoet en Hardestock voor, die oorspronkelijk de benamingen van de daar gelegen wadden waren. Naast het tolhuis verrezen andere woningen, aanvankelijk alleen nog maar aan de binnenzijde van den dijk, vanwaar zij het vrije uitzicht op de onafzienbare slik-

ken en wateren hadden. En uit dit kleine rijtje lage houten huizen, dat daar eenzaam stond op den eentonigen zeedijk van bijna 11000 M. lengte, is gegroeid de oudste straat van de stad, de Hoogstraat, later verlengd met Kromme Elleboog en Het Verbrande. Nog kan men in het stratenplan duidelijk dien eersten aanleg op den zeedijk onderscheiden, zooals wij in de aflopende zijstraten van de Hoogstraat, de Kerkstraat en de Stooftstraat, de binnenhellingen van dien dijk herkennen.

Dit is de Oude Stad, die zich al spoedig ook over een deel van het daarachter gelegen vlakke polderland uitstreckte, waarop Tholen grootendeels gesticht is. Na de indijking van den Dalem-polder ontstond de Nieuwe Stad uit het bebouwde gedeelte van diens dijk, hetgeen de Dalemsche straat met enkele zijgangen naar den polder opleverde. En eindelijk ontstond de Buitenstad uit de bijgetrokken buitengronden of gorzen van de polders Dalem en Vijftienhonderd-gemet. Tot dit laatste gebied behoorde ook de haven het Crompvliet, die tot aan den dijk of de tegenwoordige Hoogstraat voortliep, en waarop na demping de tegenwoordige Brugstraat gesticht is.

Maar toen in het begin der 14de eeuw het visschersdorp Tholen van muren, stadspoorten en vesten voorzien werd en aldus verheven tot een „veste” of „stadt”, omvatte dit alleen nog maar de Oude Stad. Tholen dankt deze verheffing aan Jan van Henegouwen, Heer van Beaumont, die het van zijn broeder Willem III, graaf van Henegouwen en Holland, in 1316 in leen ontvangen had. Jan van Beaumont bezat te Tholen een burcht, het z.g.n. Klein-Egypte, dat aan het begin van den Dalemschen weg, rechts, lag. Onder zijn bestuur leefde de bevolking van vischvangst en korenbouw — de poorters waren verplicht hun koren te doen malen op den ouden standerdmolen, waarschijnlijk door Alaard van Duvanee voor de bewoners van Herderszoet gebouwd, — maar toch voornamelijk van de zoutindustrie. Naar bijna alle oorden der wereld werd het hier gewonnen zout uitgevoerd. Voor het branden van dit zout gebruikte men, bij gebrek aan hout en steenkool, de derrie, een uit plantengroei ontstane laag onder de kleioppervlakte van ons polderland, die langen tijd de eenige brandstof der bewoners was. Overal vindt men sporen van de overgebleven zelkash; de geheele vlakte van de Buitenstad is daarmee opgehoogd tot zij gelijkkwam aan de dijkkruijen van Vijftienhonderd-gemetenspolder en Dalem. Maar reeds op het einde van de 14de eeuw verviel de zout-industrie en werd meer en meer vervangen door de meekrapteelt. De plaats waar de eerste meestof stond, is nog in een straatnaam bewaard gebleven. Jan van Blois, die in 1356 zijn grootvader Jan van Beaumont als Heer van Tholen opvolgde, — dezelfde dien Busken Huet ons in Het Land van Rembrandt beschrijft als het type van een 14de-eeuwsch landedelman, — machtigde Tholen tot het bouwen van zooveel meestoven als noodig waren. Bovendien tot het houden van een jaarmarkt die acht dagen duurde. Tegenover al deze rechten stond de verplichting, dat Tholen in oorlogstijd zijn heer moest bijstaan met een kogge, bemand met 31 man, wat ééns gebeurd is. Het is ook deze Jan van Blois geweest, die den Dalempolder deed indijken, dien hij, naar men wil, heeft genoemd naar zijn minnares Sophie van Dalem, bij wie hij twee zoons had, n.l. Jan en Guy, bijgenaamd de grootte bastaard.

Bij den dood van Jan van Blois in 1380, kwam Tholen aan zijn jongeren broer Guy. Deze hield meestal verblijf te Beaumont, dat hij van zijn grootvader geërfd had, maar kwam van tijd tot tijd over voor zijn Hollandsche en Zeeuwsche leenen. Hij schonk Tholen uitgebreide keuren, waarbij het beheer van de stad en van het polderwezen werden geregeld. Met hem stierf in 1397 het geslacht in rechte lijn uit, waardoor Tholen weer aan de Grafelijkheid verviel. Maar nog lang daarna werden de natuurlijke afstammelingen van Jan van Blois, te beginnen met Guy den grooten bastaard, tot baljuw of rentmeester van het leen of ambacht van Tholen gekozen. Zij bleven voorloopig als tusschenpersoon bij de stad en den graaf dienst doen en maakten zoo den overgang van gezag voor Tholen meer geleidelijk, want gunstig was deze in geen geval. De ver-afwonende graven hadden minder hart voor de stad dan de vroegere heeren die meer geregeld onder de

De WATER-POORT te THOLEN van binnen. 1743.

DE STAD THOLEN.

DE WATERPOORT, AFGEBROKEN IN 1815.

burgers vertoefden. Dit bleek al aanstonds bij den eersten graaf, Hertog Albrecht van Beieren, die haar wel keuren schonk, maar zich deze ook duur liet betalen, iets dat vroeger nooit gebeurd was.

Ook in andere opzichten was de eerste helft der 15de eeuw voor Tholen nadeelig: de stad leed zeer door overstromingen, en deelde natuurlijk ook in de woelingen van Hoeken en Kabeljauwen. Zij was voornamelijk Hoekschgezind, dus op de hand van Jacoba, die Tholen ook na haar huwelijk met Frank van Borselen behield. (Het huwelijk werd in de op blz. 451 afgebeelde kerk te St.-Maartensdijk voltrokken.)

Onder Jacoba's opvolger, Filips van Bourgondië, bereikte Tholen ± 1450 zijn grootsten bloei. De zoutbereiding gaf nog handen vol werks, de meekrapteelt bloeide, vlas- en graanbouw namen toe, de stad dreef handel tot zelfs op Engeland, alle ambachtslieden konden voldoende werk vinden. Maar juist toen trof de stad de deerlijke ramp die haar welvaart voor langen tijd vernietigde: een vreeselijke brand legde in 1452 vijf zesde van haar gebouwen in de asch. (Nog draagt het stadsdeel waar de verwoesting het grootst was, den naam van Het Verbrande). Zelfs de vaartuigen in de haven, die de stad immers gereed moest houden voor geval van oorlog, werden een prooi der vlammen. Na den brand vertoonde het stadszegel, dat de „stadscooghe" voorstelde, deze met onttakelden mast. Sedert is het Thoolsche wapen nog meer-malen gewijzigd. De kogge was het oorspronkelijke wapen der Beaumonts, de vier klimmende leeuwen daarbij waren afkomstig van het wapen van Henegouwen.

Om de zoozeer geteisterde stad eenigermate tegemoet te komen, schonk Filips van Bourgondië haar de molens en de drie overzetveren in erfpacht (1462). Deze veren hadden, zooals overal, oorspronkelijk deel uitgemaakt van het Ambacht, maar waren in 1397 bij den dood van Jan van Blois aan de Grafelijkheid vervallen. Twee daarvan, de veren op Reymerswaal en Bergen-op-Zoom, gingen door overstroming te gronde. Het derde, het veer op Halsteren, werd, door het leggen van een dam over de gorzen en slikken, gewijzigd tot het nog bestaande veer van de stad op Noord-Brabant; in 1815 is Tholen door den Gouverneur van Zeeland in den eigendom van dit veer bevestigd.

Niet alleen Filips van Bourgondië maar ook zijn zoon Karel de Stoute en later Maximiliaan van Oostenrijk en Filips de Schoone hebben getracht door het uitgeven van lijfrenten en door het verlenen van voorrechten en octrooien tot het heffen van accijnzen en invoerrechten de „zeer verachterde stadt" weer wat op te heffen. Maar desniettemin bleven haar inkomsten onvoldoende voor haar onderhoud en het hoognoedig herstel „der omgespoelde muren en verslijmde vesten." Want niet alleen de gevolgen van den brand deden zich gevoelen, ook geweldige overstromingen hadden telkens plaats, en de zeeroof had destijds zulke een omvang, dat bijna geen schipper het meer waagde uit te zeilen. In dezen toestand verkeerde de stad toen Filips de Schoone haar in 1505 uit geldgebrek verpandde aan Jan van Glimes, Markies van Bergen-op-Zoom. Wel maakte deze verpanding geen inbreuk op de vrijheden die Tholen bezat, maar dit moest gedurende de verpanding zijn plaats onder de stemmende steden afstaan aan den pandheer, die daarbij zijn eigen belangen gewoonlijk beter behartigde dan die van de stad. Tholen was inmiddels zóo arm geworden, dat het voor elke bede leeningen moest sluiten, en in 1519 Karel V de stad zelfs grootendeels van haar bijdrage ontsloeg, omdat „bij gheheughenisse Gods de stadt heur neringhe verloren had ende seer gedeclineerd ende arm geworden was, en dat terwyl andere steden van Zeelandt ghebeterd syn". Daarbij kwamen de stormvloeden van 1530 en 1532, waarvan de beschrijvingen zoo groote overeenkomst vertoonen met die van den watersnood van den afgeloopen winter. Voortdurend verlieten dan ook velen de stad en vergrootten aldus de armoede der achterblijvenden.

In 1550 werd de pandsom afgelost en kwam Tholen weer aan de Grafelijkheid, maar Goes had inmiddels den voorrang onder de goede of stemmende steden boven Tholen gekregen, en behield hem. In 1556 stond Filips II aan de stad, die hij „zeer oudt en vervallen" noemde, verhooging van verschillende accijnzen toe, daar zij in 1552 weer door een zwaren watervloed getroffen was. De springvloed van 1 November 1570, waarbij alleen in Zeeland 3000 menschen omkwamen, zette geheel Schakerloo onder water en beroofde dit land voor jaren van zijn vruchtbaarheid. Daarbij kwam nog de oorlogsdruk: in 1572 kreeg de stad vast Spaansch garnizoen onder opperbevel van Mondragon, wat de lasten der ingezetenen zoo verzwaarde, dat het stadsbestuur zich letterlijk „niet meer wist te keeren offte te wenden." Wel raakte het deze bezetting gelukkig kwijt in 1579, toen de stad de zijde van den Prins koos, maar het garnizoen dat deze

Foto C. Steenbergh.

DE STAD THOLEN.
 OUD GEVELTJE AAN DE VISCHMARKT.
 (Was een jaar geleden nog onverknoid.)

er ter versterking legde, vergde toch ook zware offers van de burgerij.

Blijkbaar heeft Tholen zich in dezen oorlogstijd nog beter willen versterken, want in het laatste kwart van de 16de eeuw en in het eerste kwart van de 17de kwam de omwalling — maar met veel vertraging — tot stand. Prins Maurits kwam in 1586 de vesting zelf bezichtigen en ook Marnix van St.-Aldegonde inspecteerde ze voor hem. Twee eeuwen later, bij de opheffing van Tholen als vesting in 1814, zijn deze wallen aan de stad overgedragen. Zij zijn tusschen de jaren 1844 en 1867 geslecht en herschapen in wandelingen, de aardige „boschjes", die Tholen aan de landzijde omgeven.

De lotgevallen van Tholen na 1600 zijn blijkbaar niet belangrijk geweest, behalve dat wij gedurig blijven hooren van vreeselijke watervloeden, waarvan de laatste plaats greep in Maart 1906, toen de Vossemeersche polders onderliepen en Tholen volgens een ooggetuige „ging door het oog van een naald." De bevolking hield zich in de 17de eeuw bezig met landbouw en meekrapteelt,

Foto C. Steenbergh.

DE STAD THOLEN.
 HET STADHUIS AAN DE ACHTERZIJDE.

ook met graanhandel. Zij werd in 1631 versterkt door de uitgeweken inwoners van het verdrongen Reymerswaal, die meest van de mosselvangst leefden. In de 19de eeuw kwam daar de veeteelt bij en in het laatste kwart van die eeuw nog de oestercultuur, terwijl men er zich tegenwoordig veel op tuinbouw toelegt.

(Slot volgt).

Dr. C. CATHARINA VAN DE GRAFT.

DE DERDE ONTMOETING.

„GETROUWD te zijn — of niet getrouwd te zijn, . . .” Jacques Belmont was een man van weinig woorden, maar in de eenzaamheid gaf hij zijn hart wel eens lucht. „Het is elf weken geleden, sinds we trouwden, en we trouwen in haast.” — Hij stond even op, om voor 't raam te kijken, wie uit of in de voor zijn huis stilstaande auto stapte. — Het was zijn vrouw die thuiskwam.

„Weet je wat de oorzaak van alles is, Caracalla?”

Jacques wendde zich tot een witte smoushond, die op een hoek van den vleugel zat, „we waren misschien te oud; we hadden elkaar eerder moeten ontmoeten, om elkaar beter te leren kennen.”

Jacques was een en twintig, en zijn vrouw achttien jaar.

„En dán,” vervolgde hij, en hij balde zijn vuist tegen een denkbeeldig iemand, — Caracalla ging langzaam achteruit, zijn groote bruine oogen angstig op zijn meester gericht — „als hij er niet

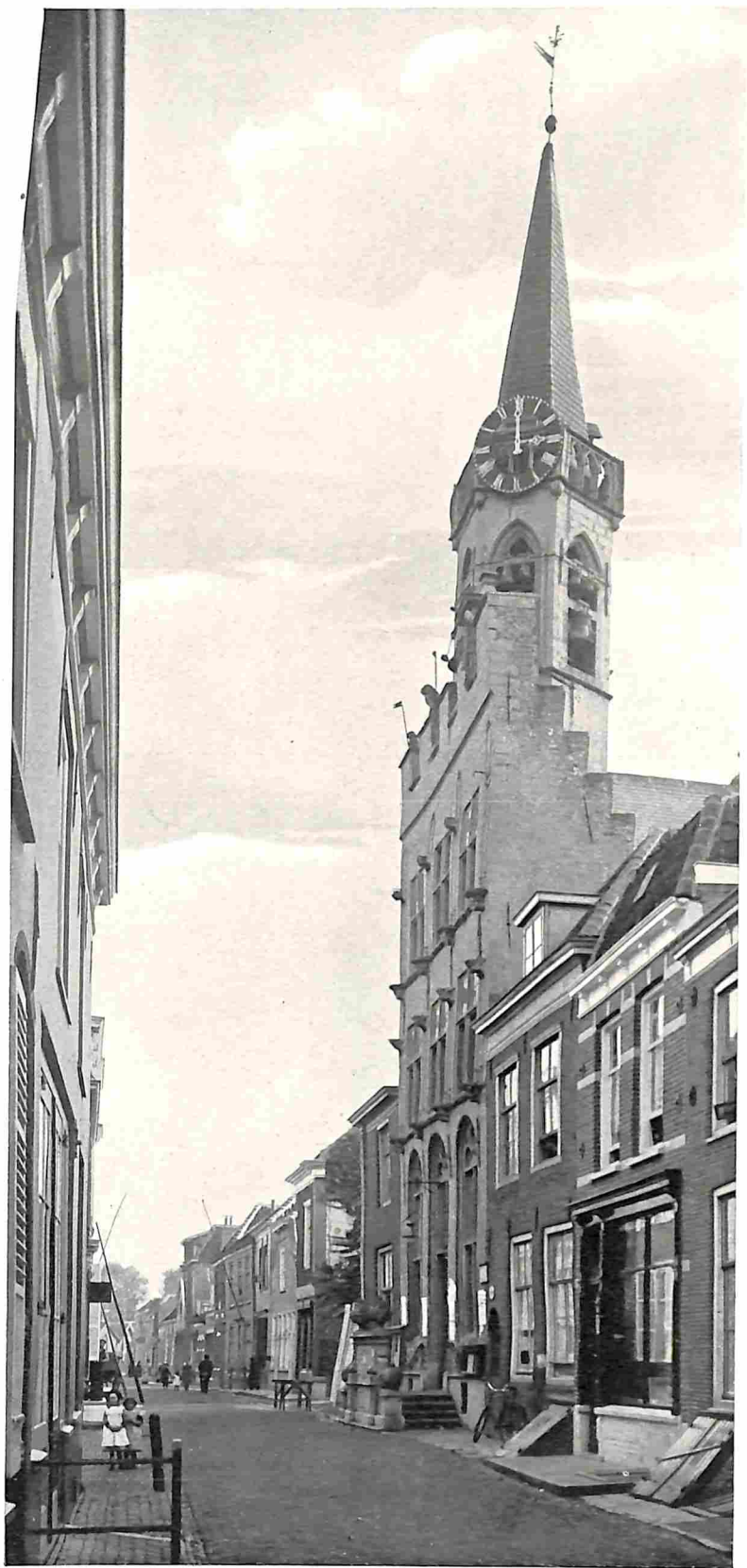

Foto C. Steenbergh.

DE STAD THOLEN.
DE HOOGSTRAAT MET HET STADHUIS.

geweest was; als ik me niet door hem had laten bepraten. . . . neen”, hij draaide zich om en liep de kamer door, de handen in de zakken, „dat is niet waar, wij laten ons nooit bepraten, wij doen alles uit vrije verkiezing.”

„Jacques heeft een eerlijke, verfrissende pedanterie,” had zijn vader eens gezegd, toen de jongen twaalf jaar oud was. En deze eigenschap had hem gedurende zijn veelbewogen leven niet verlaten.

„Maar het ergste van alles is,” hij rende weer op de smous toe, die vol angst haastiglijk in den vleugel verdween, „dat ze zegt, dat het mijn schuld is. —

Waarom zou het mijn schuld zijn, Caracalla?” hij leunde de ellebogen op den lessenaar en keek zachtzinnig naar Caracalla's krullende pony-haar, het eenige wat er van den hond te zien was op dat oogenblik.

„Ik doe niets om het haar in 't oog vallend naar den zin te maken; ik zeg nooit dat ze mooi is; ik ga nooit met haar mee als ze uitgaat, — al die dingen waar een vrouw zoo gauw genoeg van krijgt — en nóg noemt ze me — neen, ze noemt me eigenlijk niets; maar in ieder geval”, hij fronste de wenkbrauwen en sloeg forsich ergens op de toetsen, „ze negeert me, —” ook Caracalla's pony-krulletjes waren bij dit schrikwekkend accoord verdwenen, „en de toestand moet veranderd worden: het heeft lang genoeg geduurd zoo,” — begeleidende onoplosbare accoorden.

Hij ging voor den vleugel zitten en speelde in gedachten de muziek, die op den lessenaar stond. Het was een cello concert van Lindner.

Caracalla nam de vlucht; Jacques' aanslag was niet van de teerste.

„Ik moet dus zien uit te vinden, de zaak te verbeteren,” zijn vingers bewogen zich in groote snelheid over de toetsen, „óf het moet uit zijn, heelemaal uit. — God-beware, wat moduleert die kerel! Speelt Judy dit? We hebben nog nooit samen gespeeld!”

Hij lachte ineens op, hartelijk, en zijn jongensachtig gezicht verloor alle sérieuserigheid.

„We moeten toch eens samen spelen, dat zou iets nieuws zijn. Ja, het begin van het einde.”

Hij stond op en danste al fluitend een two-step.

De deur werd geopend.

Jacques hoorde het niet; hij maakte nu voor den spiegel allerlei passen en buigingen.

De deur ging weer dicht.

„Ik trek die fancy-dress van Judy eens aan, ik zou met dansen geld kunnen verdienen,” zei hij stilstaande. Maar hij trok de wenkbrauwen samen, bedenkend zijn inkomen van twaalf duizend gulden 's jaars.

„Ik heb niet ééns geldgebrek om mijn talenten tot hun recht te doen komen!” Met een sprong zat hij boven op den vleugel en steunde het gezicht in de handen, „to collect his thoughts,” zooals Judy het noemde.

Jacques had op zijn zeventiende jaar eindexamen gymnasium gedaan en op zijn een en twintigste was hij cum laude gepromoveerd tot Meester in de rechten. Het leeren had hem geen moeite gekost; hij was, wat men noemt, een knappe kop. Verder had, hij er allerlei liefhebberijen op nagehouden: sport, tooneelspelingen, schilderen. De professoren hadden onder elkaar den jongen een schitterende carrière voorspeld. Zijn innemende, flink verschijning en manieren én zijn gaven zouden van hem een persoonlijkheid maken. Zijn grappen en humor hadden hem op zichzelf reeds naam gegeven aan de universiteit. Toen „Jaap” Belmont promoveerde en uit Leiden vertrok, was er een tijdelijke neerslachtigheid geweest onder zijn vele vrienden.

Met zijn meerderjarigheid kreeg Jacques zijn ruim inkomen. De Belmont's waren zeer rijk en er wachtte hem bij eventueel sterfgeval nog meer, daar hij de eenige afstammeling was. — Kort na zijn promotie had hij een uitnodiging van zijn oom, Jacques Belmont Senior, aangenomen, om eens op Scheveningen te komen; er was een nichtje bij hem gelogeed, een Australisch meisje, Judith Matheson.

Jacques bracht zich dien eersten avond nauwkeurig in de herinnering, met alles wat er gezegd en gebeurd was, om zoo te trachten een oorzaak te vinden, die tot hun huidige onverschilligheid geleid zou kunnen hebben. —

— Om ongeveer halfacht was hij aan zijn oom's huis op den Kanaalweg gearriveerd en had daar een schrobbeering van de huishoudster gekregen, omdat hij twee uur te laat kwam, als was hij een kwajongen geweest in plaats van een man van een en twintig.

„Mijnheer en de juffrouw hebben wel een uur op u gewacht met eten!”

Jacques ging rustig op de tuinbank zitten en noodigde zijn booze partner vriendelijk uit naast hem plaats te nemen.

De huishoudster, Antoinette Laan, — door Jacques kortweg Tony genoemd — sloeg een onderzoekenden blik op het ondeugende gezicht voor haar (ze kende die oogen en wist bij onder-vinding waar ze aan toe was als hij zoo keek) en ging zitten op de haar aangeboden plaats.

„Vertel me eens,” hij stak zijn arm door de hare, „wanneer is ze gekomen en hoe ziet ze er uit?”

„Wie?”

„Wel — Judith Matheson!”

„De juffrouw kwam om drie uur, en heeft van vier tot half zeven gewandeld.”

„Gewandeld? Met oom?”

DE STAD THOLEN.
GEVELSTEEN IN EEN HUIS AAN
DE KERKSTRAAT (No. 18-19).

„Hoe ziet ze er uit?”

„Jong — erg jong — en kort haar, als een jongen.”

„Verder”, zei Jacques gebiedend.

„Heel eenvoudig en...”

„Lief?”

„J... ja...”, juffrouw Laan kreeg een hevige kleur. En ineens uitvallend met een flinkheid, die men niet zoo gauw van haar verwachten zou, zei ze, Jacques vast in de oogen kijkend:

„U maakt haar niet het hof hoor, en u gedraagt u fatsoenlijk!”

„Beste Tony, je hebt menschenkennis.”

„Ik ken u van uw tweede jaar, en ik wéét hoe u is.”

„Toen al een lady-killer, Tony?”

„Ik weet niet wat dat is, — maar zij is veel te... lief...e...
...om...”

„Laat maar Tony,” met een zeker, vlug handgebaar, „ik begrijp de zaak volkomen, je bent heelemaal épris van Judith Matheson.”

„Ik heb haar moeder nog gekend, mijnheer. — O al dat gedoe en gepraat, toen ze met dien tooneelspeler trouwde. 't Was een huwelijk beneden haar stand, weet u.”

„Hoe zoo? Kon ze 't beter dan hij?”

Juffrouw Tony trok even een verbaasd gezicht.

Jacques sprong op.

„Waar is ze nu?”

„Met mijnheer naar 't Kurhaus-concert.”

Jacques keek op zijn horloge en stormde toen als een bezetene met een onbewogen gezicht den tuin door en den weg op, naar 't Kurhaus.

In de volle zaal vond hij juist nog tijd om een plaats te krijgen, zonder verder naar zijn „familie” te kunnen zoeken.

Het orkest zette in met een ouverture, en bijna op 't zelfde oogenblik ondeckte Jacques zijn oom, twee rijen voor zich, een meisje aan zijn eenen kant, een leeg plaats aan zijn andere.

Gedurende de muziek bestudeerde Jacques het korte, krullende bruine haar, de rechte hals en ranke schouders van het meisje. Ze droeg een donkere japon met wit kraagje en had geen hoed op. Soms boog ze even het gezicht naar haar oom, en dan zag Jacques haar regelmatig profiel en heel zachte oogen.

Ja, en toen hun gesprek in de pauze. Dat was het *begin* geweest — dus belangrijk.

Ze hadden gewandeld op het terras en er woei een stevige Westwind, die haar wit matrozenkraagje aldoor tegen haar hals en wangen deed opflapperen. Het korte haar danste om haar hoofd en deed door zijn bewegelijkheid de rust van het gezicht nog meer uitkomen. Want onbewegelijk was haar gezichtje, van een verheven rust, — en dat had ze nog. Ach, hij was óók rustig van binnen, — van buiten zeker niet; daarom leek hij dikwijls nóg jonger dan zij.

„Je moet een betrekking zoeken en dan trouwen”, begon Jacques Belmont de Oudere, als had hij den heelen avond over dát alleen gedacht. De wind maakte zijn forsche stem bijna onhoorbaar en Jacques, die een snellen blik op Judith geworpen had, zag, dat ze niets gehoord had.

„Ik denk een paar jaar uit te kijken”, zei hij, naar de zee ziende, die scherp afstak tegen de lucht, als Russisch zilver tegen blauw émail.

„Henri begon ook met uit te kijken en nu is hij vijftig jaren en kijkt nóg uit.” Henri was oom Belmont's broer.

„Dat is te lang”, merkte Jacques op, „een paar jaar is genoeg,” en weer beschouwde hij de zee, bedenkend welke kleuren hij ervoor moest gebruiken, om die zòd te schilderen. Le crépuscule, ja — maar wat een kracht zat hierin.

„Hoe lang blijft nicht Judith?” vroeg hij toen, van de zee naar zijn oom kijkend, wiens gezicht als uit brons gehouwen boven de opgeslagen kraag van zijn overjas uitstak.

„Zoolang ze wil.”

„Dat is niet aardig.”

„Waarom?”

„Wel — je inviteert iemand voor een paar jaar. „Zoolang ze wil” klinkt alsof je zei: „Pas op dat je je goed gedraagt, anders ga je eruit.””

En Belmont, oom, had even stilgestaan en hartelijk gelachen en geknikt tegen Judith, die zwijsend haar ernstig gezichtje naar Jacques keerde.

„Wat had u vanmiddag voor „zaken”?” vroeg hij haar zonder

„Alleen.”

Jacques Belmont drukte vriendschappelijk juffrouw Laan's arm.

„Lieve Tony, vertel me er alles van.”

„Er is niets te vertellen, mijnheer Belmont,” zeide de huisvrouw, haar arm wat terugtrekkend, „ze heeft haar koffers uitgepakt en zei toen, dat ze voor zaken uit moest. Mijnheer heeft alleen geggeten en daarna zij.”

Jacques glimlachte met onderdrukte pret.

omwegen, met een onbescheidenheid die door het té groot aan kracht verloor.

„Ik zoek een betrekking,” antwoordde het meisje rondit.

„Dat is flink van u.”

„O,” ze haalde even de schouders op.

„Dit is jullie eerste ontmoeting,” had de oudste Belmont daarop weer gezegd en zijn stug gezicht was door de vriendelijke blik der oogen even opgelicht, „je moet hier maar dikwijls komen, mijn jongen.”

„Ja,” zei Jacques, met een blik op Judith, die tegen den wind opworstelde.

„De *derde* ontmoeting kan van voorbeteekenis zijn,” vervolgde Belmont senior.

„Wel oom,” begon ineens het meisje, — ze had een heel zachte stem, zoodat Jacques zich tot haar over moest buigen om goed te kunnen verstaan, „al komt neef Jacques morgen en overmorgen, dat blijft toch altijd de éérste ontmoeting. De tweede is pas als we elkaar in tijden niet gezien hebben.”

„En de derde?”

„Dan weer na een heelen tijd.”

„Dat „fatale” ligt dus nog ver in de toekomst?” vroeg Jacques.

„Dat hangt ervan af.” Judith haalde weer de schouders op; een eigenaardig onverschillige beweging was het, die haar karakteriseerde.

„Wáárvan?”

„Van u — van mij — van de toekomst, — ik weet niet, 't doet er ook niet toe, wel?” Dit laatste ging vergezeld van een wonderlijk ernstigen blik.

„Neen, het doet er niet toe.”

Maar Jacques wist al, dat, welk nummer de ontmoeting ook zou hebben in 'tvervolg, *deze* in ieder geval al fataal was geweest...

Ze hadden elkaar dikwijls ^{*}gezien^{*}, Jacques kwam iederen dag naar Scheveningen en na eenige dagen had hij Judith ten huwelijk gevraagd.

Na zes weken waren ze getrouwd en geïnstalleerd in Amsterdam.

„Dit is de tweede ontmoeting,” had Judith gezegd, op den dag dat ze getrouwd waren.

„Zou er nog een derde zijn?” vroeg Jacques, met een vaag gevoel van verwondering.

„Who knows?”

En nu leek het wel, neen, ^{*}het was ^{*}heel zéker, dat het eind van de tweede ontmoeting daar was. „Je draagt je lot maar met gelatenheid en kracht”, zou oom Jacques zeggen, dus — allons; en hij probeerde op de teenen van één voet staande, een keurige

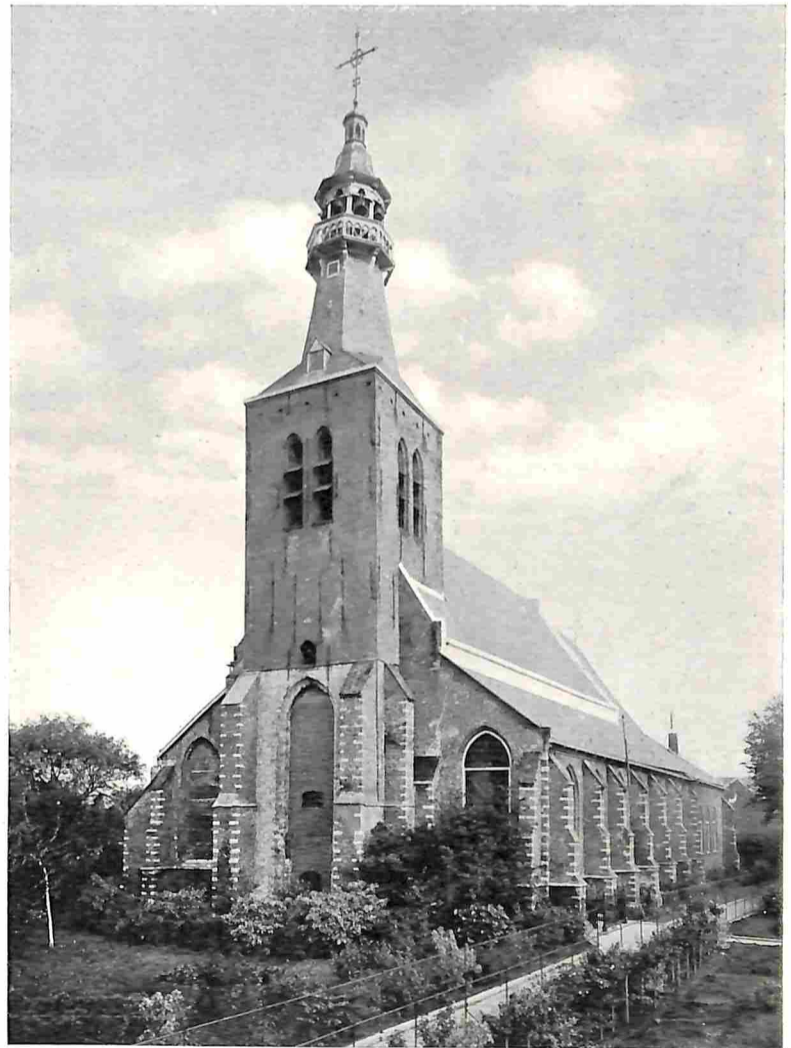

Foto C. Steenbergh.

DE STAD THOLEN.
KERK TE ST. MAARTENSDIJK, WAAR HET HUWELIJK VAN
JACOBA VAN BEIEREN MET FRANK VAN BORSELEN
GESLOTEN WERD.

pirouet te maken, een ballerina waardig. „God -beware, Jacques Belmont, je hebt geen hart. — Tracht ook dat te dragen. — Waar zou Judy zijn?” Hij zou 't haar maar meteen vertellen, dat het uit was; maar vanavond moesten ze nog eens samen spelen; Judy speelde cello en hij had haar nog nooit gehoord. Met opzet hadden ze elkaar niet laten zien wat ze presteeren konden, om dáárdoor niet tot een verkeerd oordeel over elkaars karakter te komen. 'n Meisje dat muzikaal is, heeft iets voor op een meisje dat het niet is — terwijl soms het karakter van de eerste beneden dat van de ander kan staan. En eerlijk wilden ze zijn, de kinderen, volkomen eerlijk. Judy wist b.v. niet eens, dat Jacques meesterlijk kon voordragen en nog andere kunsten beoefende.

In hun negatieve ijver waren ze eigenlijk zichzelf een beetje voorbij gelopen.

Jacques begaf zich naar de kamer van zijn vrouw. Ze zat in avondtoilet bij den haard te lezen, het licht van de lamp bescheen het goudbruine haar.

„Je zit daar heel aanstellerig”, begon hij, „'n echte pose, Judy.”

„Ik wist niet, dat je binnen zou komen.”

„Doet er niet toe, dearest.” Hij schoof een stoel dicht bij haar en streelde haar kleine, gebruide hand.

„Luister eens kind, — we moeten van elkaar gaan, — nog vòòr het mooie er heelemáál af is. Het gaat nooit samen.”

Judy zweeg en keek aandachtig in het vuur.

„Ga voort, Jacques,” zei ze toen, „we zijn altijd gewend een besluit te motiveeren.”

Jacques keek naar het koele, rustige gezichtje, dat zoo aardig belicht werd door het haardvuur — Wild-West-girl leek ze zoo.

„Ik heb geen hart, girlie, en jij ook niet, goddank.”

„Slaat dat „goddank” op beiden, of op mij alleen?”

„Op jou alleen, — als gevolg van mij.”

„Dat is niet in orde.”

„'t Hangt er heelemaal van af, hoe je 't opvat,”

Judy stond op.

„We zijn het niet eens, en misschien worden we het ook niet,” zei ze toen, als constateerde ze een feit, dat haar verder niet aanging.

„We zijn te oud, Judy.”

Ze knikte.

„Zullen we het dan maar zoo voor afgesproken houden?” vroeg hij. „We hoeven er verder niet veel over te zeggen, want we hebben er beiden al genoeg over nagedacht.”

„Ja”, ze knikte weer. Ook zij had er werkelijk dien dag wel een half uur over gedacht.

Ze zagen er beiden zoo jong uit — ze leken wel twee kinderen, die „grooten menschen” speelden.

„Misschien wordt je nog eens gelukkig met een anderen man, Judy.”

„Hangt het geluk daarvan af, Jack?” ze verschikte de viooltjes in haar ceintuur.

„Zeker kind.”

„Ik geloof het niet; maar dat doet er ook ten slotte niet toe. Bovendien — en dit argument zie je heelemaal over 't hoofd — ik ben te oud om nog gelukkig te kunnen worden.”

Jacques fronste de wenkbrauwen en keek haar oplettend aan. „Werkelijk Judy, we zijn 't voor 't eerst vandaag eens; je bent te oud om nog gelukkig te kunnen worden met een anderen man. Maar laten we niet wanhopig — we zijn zoowat tien weken gelukkig geweest; dat is meer dan de meeste menschen gehad hebben.”

De meid kwam binnen met thee. Jacques ging langzaam op haar toe en keek haar doordringend aan.

„Nelly! Hoe oud ben je?”

„Drie en twintig, mijnheer.”

„Ben je al getrouwd — of getrouwd geweest?”

„Nee mijnheer.”

„Heb je een vrijer?”

Nelly zette het theeblad resoluut neer.

„k Heb Jacob de vorige week de bons gegeven.”

„En ben je gelukkig?”

„Nou mijnheer, met die vent was 't nooit wat geworden en ik ga 't volgend jaar in de verpleging,” ze keek tersluiks in den spiegel.

„Ben je gelukkig,” herhaalde Jacques dreigend.

„Nou — als ik opslag krijgen kan....” ze frommelde aan de kanten muts, die coquet op het blonde kopje stond.

„Ben je — gelukkig! vraag ik. Ik bedoel — ook zònder vrijer.”

Nelly begon te lachen en keek „mijnheer” spottend ondeugend aan.

„Als mijnheer me nou voor de gek wil houden....”, ze wendde zich naar mevrouw, die ernstig luisterde.

„Ga maar Nelly, 't is goed zoo,” zei Judith in vlug, gebroken Hollandsch.

Nelly verliet de kamer gichelend en onverstaanbaar in zichzelf murmelend.

„Het blijft dus een onopgelost vraagstuk”, zuchtte Jacques, naar den schoorsteen loopend en een pose aannemend. Judith was vanavond bijzonder aantrekkelijk.

Zijn vrouw zweeg, eigenlijk niet wetend welk vraagstuk Jacques bedoelde en vatte haar boek weer op.

„Je leest veel te veel Balsac en Bourget, Judy, dat is geen goede lectuur voor je.”

„We zijn gesepareerd, nietwaar? Je hebt je dus verder niet met mijn moreele voor- of achteruitgang te bemoeien.”

Jacques voelde haar onverschillige toon als pijn en ineens kwam de gedachte bij hem op, dat hij dan toch misschien wél hart had. Met een sprong zat hij op de tafel; zijn oogen schitterden van vrolijkheid.

„Wat is er?” vroeg Judy, zonder op te zien.

„Niets. Ik deed alleen een prettige ontdekking.”

„Heb je er ook een voor mij?” klonk het, even verlangend.

„Dan moet je een paar vragen beantwoorden.”

Judy sloot haar boek onmiddellijk en richtte de sprekende oogen op haar gewezen echtgenoot.

„Blijf je in dit huis wonen?”

„Ja — natuurlijk; het is hier best.” Ze keek teleurgesteld.

„Ga je eenigwerk beginnen, of leef je zoo door als nu?”

„Precies zoo. Ik zouniet weten waarom ik 't veranderen zou, als dit goed is.”

„Ja maar ik ben er niet meer.”

„Dat blijft hetzelfde.”

Jacques sprong op den grond.

„Judy, je bent een wanhopig geval. Je bent klaar met het leven, en dat is je ongeluk.”

„Kun je niet wat duidelijker zijn?”

Ze kwam naar hem toe en legde haar sterke, kleine hand op zijn arm.

„Je hart is verhard, kind, dat is alles.”

Hij ging naar de deur, maar wendde zich halverwege met een zwaai om en riep vrolijk:

„My! daar zou ik nog het voornaamste vergeten. Willen we vanavond wat ensemble spelen, zeg?”

„Goed — Ik had kaarten voor Figaro's bruiloft, maar ik kan wel thuisblijven.”

„All right,” en fluitend verliet hij de kamer.

(Slot volgt).

JOOST ELLIS.

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.
OOST-PRUISISCHE DORPSKERK MET KERKHOF.

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.

HET is zeker geen toeval dat het eerste Duitsche openlucht-museum juist tijdens den wereldoorlog ontstaan is. Eenerzijds is immers de groote strijd der volkeren — zelfs in een land waar men langzamerhand de vijanden zoo objectief heeft leeren beschouwen als in Deutschland τ) — bijzonder gunstig voor alle uitingen van nationalen geest. Hierbij komt echter, dat duizenden en nog eens duizenden, die vroeger hun vakantie bij voorkeur buiten 's lands doorbrachten, gedurende den oorlog genoodzaakt zijn in hun vaderland te blijven en in de schoonheden daarvan grooter belang te stellen.

Het Oost-Pruisische openlucht-museum, dat wij aan onze lezers in woord en beeld hier te aanschouwen geven, is weliswaar in Deutschland het eerste van zijn aard: in Noord-Europa bezit het echter een pendant in het wereldberoemd openlucht-museum

te Skansen bij Stockholm, dat aan zijn stichters in vele opzichten tot voorbeeld heeft gediend. 2)

Met den onophoudelijken vooruitgang van de hedendaagsche materiele cultuur verdwijnen helaas meer en meer de voor de enkele streken kenschetsende volksgebruiken; het doel van openlucht-musea zooals dit is: ze een toevluchtsoord te verstrekken, waar zij niet alleen voor wetenschappelijk onderzoek, maar ook voor het levende volksbewustzijn van toekomstige geslachten behouden kunnen worden.

In het meest romantische gedeelte van den zoölogischen tuin, te Königsberg gelegen, in een oud park, waardoor de „Freigraben” stroomt, geeft het Oost-Pruisische openlucht-museum een getrouw beeld van het volksleven in deze provincie, met al zijn veelvuldige uitingen van de wieg tot het graf, waarvan niet weinig helaas reeds tot het verleden behoort.

In hun natuurlijke omgeving en in volkomen getrouwe nabootsing zien wij er de verschillende types boerenhuizen van het Noord-Oostelijke gedeelte van Duitschland. Het Ermlandsche boerenhuis van vroegere tijden is b.v. van paneelwerk gebouwd en, gelijk alle andere landelijke gebouwen van het museum, met stroo of met stroom riet bedekt. Met zijn bonte vensterblinden en op gebeeldhouwde houten pijlers rustenden ingang, die op een groote loggia gelijk, maakt het een bevalligen indruk. Vlak daarnaast verrijst het Oberlandsch boerenhuis, welks zware gevel op krachtige pijlers rust en welks paneelwerk door bijzonder rijk houtsnijwerk uitmunt. Slechts door een kerkhof met steenen muur van het woonhuis gescheiden, staat daarbij in een getrouwe nabootsing de uit het jaar 1714 afkomstige dorpskerk te Reichenau. Dit eigenaardige Godshuis vormt een achthoek, het dak is met stroo en riet bedekt, de zijwanden bestaan uit planken en ten Westen ervan verrijst de naar Italiaansch voorbeeld vrijstaande klokkentoren, die eveneens uit een planken onderstel met diep-overhangend, tamelijk stijl dak bestaat. Rondom is alles geschilderd, het tonvormig gewelf met het paradijs, de wanden met apostelfiguren. De artistiek beslagen ingangdeur vertoont Petrus met de hemelsleutels.

Langs een huis aan de beek, voorraadschuren en een oude ophaalput, komen wij thans aan de Lithauensche hofstede, de omvangrijkste van alle, waarvoor een oud woonhuis uit de omstreken van Heydekrug tot voorbeeld heeft gestrekt. Een bed van 1794, oude kasten, schommelwiegen en bont geschilderde kisten, gedeeltelijk echt-oud, gedeeltelijk nagebootst, geven aan deze kamers, die door geweldige kachels met slaapbanken warmte ontvangen, een eigenaardig aanzien.

Heel bekoorlijk ligt verder naar het Oosten aan den hoogen oever van de „Freigraben” het visschershuis van Gilge met zijn door pijlers verdeelde veranda, de groote voorkamer en veel aangrenzende voorraadsschuren en stallen. De bovengedeelten zijn hier met oud-Germaansche paardenkoppen versierd. Voorbij een korenzolder, een droogkamer, de smederij met haar oude verroeste hoefijzers en de pijlers van de voorraadsschuur, komen wij nu bij het half-geopend heuvelgraf, den eigenaardigen molen en de „toevluchtsburcht” der oude Pruisen. Een voorloopige afsluiting wordt door een klein Lithauensch kerkhof gevormd, dat bij het water door een steenen muur afgesloten is. Houten zerken in de meest bizarre vormen, uit hout gesneden en bont geschilderd, hebben inschriften in 't Lithuaansch.

Dit Oost-Pruisisch openlucht-museum, dat waarschijnlijk in andere streken van het land weldra navolging zal vinden, legt van de kennis der stichters en hun zin voor traditie een mooi getuigenis af.

DR. ALFRED GRADENWITZ.

1) Deze meening blijft natuurlijk geheel voor verantwoordelijkheid van den schrijver, een Duitscher, wiens bijdrage ons echter te meer welkom was, omdat zij in onze taal is geschreven.

Red.

2) Zie „Buiten”, jaargang 1913, No. 6, 7 en 8.

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.
LITHAUENSCH VISSCHERSHUIS AAN DEN WATERKANT.

KATTEN-LORE.

Weinig dieren bezitten zulk een groote plaats in het bijgeloof van schier alle volkeren als de kat. Zwarte katten vooral staan met tooverij en heksenmacht in verband, terwijl vroeger eeuwen het vel ener zwarte kat, welke met menschenvleesch gevoed was, zonderlinge tooverkracht toekenden.

Bekend is de kattenvereering bij de oude Egyptenaren, waar de kat symbool van de hemelichamen was, in hoog aanzien stond, gewijd dier was en zelfs na haar dood werd gebalsemd en in een eeregraf begraven. Het sprookje der „Gelaarsde Kat” vindt zijn voorloopers in menige Oostersche fabel, waarin slimme en geleerde katten triomfeeren over hare vijanden, en we achten het niet onwaarschijnlijk, dat deze diersproken hebben bijgedragen tot het toekennen van geheime krachten aan de kat in het volksgeloof. Trouwens, het gesloten karakter van dit dier, dat zijn onafhankelijke, wilde jagersnatuur behield naast een gemoedelijke en huiselijke zachtzinnigheid, blijft tot op dezen dag een raadsel en menige poes is slachtoffer geworden van de menschelijke vrees voor het onbekende, het geheimzinnige wezen van de kattenziel. Vrees en vereering reiken in dit opzicht elkander de hand en de plichtplegingen van het offer kosten nu eenmaal iemands bloed.

In China wordt de geest van een gestorven kat vereerd;

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.
LITHAUENSCH VOORRAADSSCHUUR.

zeven weken lang wordt het cadaver opgehangen en in vasten en gebeden herdacht, — wat voorspoed aanbrengen moet. Doch als een afgunstige buurman in dien tijd de doode kat slaat, is het te veroveren geluk vervlogen. Ook hangt men daar gedurende elf dagen honden- en kattenharen buiten op de kraamkamerdeur, waarmede bereikt wordt, dat de nieuwe wereldburger later nimmer door deze dieren zal worden lastig gevallen.

Een Europeesch bijgeloof zegt, dat bij het betrekken eener nieuwe woning het eerste wezen, dat den drempel overschrijdt, het eerst sterven zal. Daarom wordt in menige streek de huiskat met een sierlijken zwaai binnenshuis gesmeten, alvorens de nieuwe bewoners hun intocht doen.

In Corn-Wales denkt men oogkwalen te kunnen genezen door negen maal met de staart van een zwarte kat over de oogen te strijken, elders kent men een bloeddruppel uit een kattestaart groote heilkracht toe, wat menige poes een stuk van haar staart kostte.

In Schotland brengt een kattensterfgeval binnenshuis ongeluk aan en verscheidene zieke katten wordt het huis ontzegd om vaak onverzorgd elders een droef einde te vinden. Ook waar ten onzent nog aan heksen en weerwolven geloofd wordt, speelt de zwarte kat een groote rol evenals elders. Niet overal echter is poes in ongenade bij het volk, daarvoor worden haar verdiensten als muizenvangster te hoog geschat. Wel wordt in Rusland in een nieuwe wieg eerst een kat gestopt om alle booze geesten, die erin huizen mochten, op het dier te laten overgaan, doch op Sicilië spelt het niezen van de kat op den morgen van een trouwdag een gelukkig huwelijk, zooals dit geluid bij ons mooi weer aankondigt. Engelsche visschersvrouwen vertroetelen een zwarte kat om het geluk hun uitgevaren echtgenooten ter zee te doen vergezellen. In Hongarije wordt een goede muizenkat enkel door diefstal verkregen. We doen slechts een greep hier en daar uit de rijke katten-lore en willen alleen nog vermelden hoe in Bombay de Sepoys, de Hindoesche soldaten, jarenlang bij hun paleiswacht militaire eerbewijzen brachten aan een der huiskatten, welke geacht werd de ziel van den overleden Gouverneur in zich om te dragen. Katten zijn wel interessante wezens! G.

HET AMERIKAANSCH DUEL

DOOR EWALD GERHARD SEELIGER.

(44) (Geautoriseerde Vertaling).

„WAT zeg je?” brulde oom Sam. „Is het goed voor Tom, dat hij in de gevangenis zit?”
„Zeker!” antwoordde Patrick Peppercorn kalm.
„Hij zal daardoor gelegenheid hebben, tot zich zelf in te keeren, zijn zelfkennis te verdiepen en zoo zijn zielsvolkomenheid weder een belangrijk stuk nader te komen. Maar hij zit heelemaal niet in de gevangenis. Hij is met zijn lieve tante allang naar hier onderweg.”

„Tante?” herhaalde oom Sam werktuigelijk.

„Ja, nu wordt het ernst, oom Sam!” knikte Patrick Peppercorn.

„Hij zit gevangen!” stoof oom Sam op, op den brief slaande.
„Hij wordt morgen wegens wisselvervalsching veroordeeld.”

„Wel, wel, heeft hij wissels vervalscht!” lachte Patrick Peppercorn.

„O!” hijgde oom Sam buiten zich zelve, en viel op een

stoel neer. „Nathanael schrijft, dat Tom veroordeeld wordt.”
„Dwaasheid!” lachte Patrick Peppercorn, terwijl hij zeven smalle papieren te voorschijn haalde. „De wissels, waarom het gaat, zijn hier. Ik ken ze heel nauwkeurig, want ik heb alle zeven geheel alleen en zonder vreemde hulp bewerkt. En daarom moet Tom Fleitman, als hij al gevangen zit, met glans vrijgesproken worden.”

„Patrick Peppercorn!” spelde oom Sam mechanisch.

„Mag ik u een glaasje whisky aanbieden?” vroeg Patrick Peppercorn, terwijl hij de wissels weder bij zich stak.

Oom Sam dronk, omdat hij op dit oogenblik niets beters te doen wist.

„Maar hoe kan Tom gearresteerd worden, als de wissels hier zijn?” vroeg hij aarzelend.

„Er zijn copieën van deze wissels,” lichtte Patrick Peppercorn hem in. „Als men van een vervalschten wissel een afschrift maakt, wordt hij daardoor nog niet echt. Maar daar zij niet van Tom Fleitman komen, maar van mijn vrouw....”

Oom Sam klapte zijn mond open en dicht als een hongerige alligator.

„Van mijn vrouw,” herhaalde Patrick Peppercorn glimlachend, „kan Tom Fleitman in 't geheel niet veroordeeld worden, doch hoogstens mijn vrouw. Maar die is niet aangeklaagd. Begrijpt u dat, Mr. Shuttlecock?”

In oom Sam's hoofd begonnen twee sloopsschroeven te draaien. Hij werd er duizelig van. Een paar maal greep hij in de lucht, alsof hij een touw ladder zocht, die er echter niet was. Patrick Peppercorn gaf hem snel een nieuw glas whisky in de hand.

En daarop begon hij te vertellen. Ditmaal loog hij geen enkele keer. Hij nam zelfs zijn vorige leugens, zonder ook maar in 't minst te blozen, onvoorwaardelijk terug. Hoe verder hij kwam, hoe sneller oom Sam's woede verdween. Hij liet zich zelfs in de andere hoek van de sofa lokken, waar hij werkelijk gemakkelijker zat. Steeds ronder werden zijn oogen.

Plotseling kwam van Patrick Peppercorn's lippen weder de naam Elinor Club.

„Is ze uw vrouw?” riep oom Sam en greep Patrick Peppercorn krampachtig bij zijn pols.

„Vrouw?” glimlachte deze eenigszins pijnlijk. „Ik stond tot haar in een ethische verhouding, wat nog onschadelijker is dan een platnische.”

„Zweer me!” sprak oom Sam ernstig en pakte hem bij zijn bovenarm. „Zweer me, dat Elinor....”

„Ik zweer het, Sam Shuttlecock,” viel Patrick Peppercorn hem haastig in de rede.

Sam Shuttlecock liet daarop Patrick Peppercorn los. Een uur later viel hij hem om den hals en sloot officieel met hem vrede.

In dezen staat werden zij door Gladys en Maggie verrast, die gekomen waren om Patrick Peppercorn naar 't Monopol-hotel te brengen.

Nu leerde oom Sam Patrick Peppercorn's werkelijke vrouw kennen. En hij viel haar zonder meer aan den hals, waartegen Patrick Peppercorn niet het minste in te brengen had.

Daarop gingen zij alle vier samen naar het hotel.

„Gemaskerden worden niet toegelaten!” merkte de portier op na oom Sam's kleeren beschouwd te hebben.

Patrick Peppercorn onderrichtte den man in stilte, dat dit de gewone kleeding van dien heer was, en drukte hem ten bewijze een dollar in de hand.

Nog vóór middernacht was oom Sam zoo ver, dat hij tegen twee dikke tranen vechten moest, waarbij hij ten slotte overwon.

„Was Tom toch maar hier!” zuchtte hij, met gelukzaligheid, whisky en champagne tot den rand gevuld.

„Hij zal wel komen, Mr. Shuttlecock!” fluisterde Gladys en drukte hem onder tafel de ruwe beenige hand.

„En Elinor!” zuchtte hij gelukkig.

„Zij zijn al lang op weg!” troostte Maggie hem, en klopte hem zachtjes op den rug.

„Maar hij zit immers in de gevangenis!” zei oom Sam.

„Onzin!” lachte Patrick Peppercorn en hief zijn glas op. „Zij zullen in Pittsburg of Richmond de aansluiting gemist hebben.”

Daarop klonken zij alle drie met oom Sam.

Met behulp van twee kellners wist Patrick Peppercorn hem twee uur later te bed te krijgen. Hij bracht hem ook den volgenden dag aan boord der „Free Love” nadat hij Maggie dringend aangespoord had, Tom bij zijn aankomst niet in den weg te loopen.

Daarop daalde Patrick Peppercorn weer in de machinekamer van de „Free Love” af, om zijn onderbroken werk voort te zetten. Joshua en Benjamin moesten onder zijn toezicht het ketelvuur aan-

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.
EEN TYPISCHE OOST-PRUISISCHE WINDMOLEN.

steken. En omdat juist geen papier bij de hand was, nam Patrick Peppercorn de zeven wissels en de beide exemplaren van Maggie's ethisch huwelijkscontract, maakte ze tot een prop en hield er een lucifer bij.

Dat gaf een vlam, die laaiend en lichtend onder den zwarten ketel lekte.

De „Free Love” echter trok zich van dat alles niets aan, en bleef koppig liggen waar zij lag.

* * *

Op denzelfden dag moest Tom Fleitman voor zijn rechters verschijnen. Reeds een uur voor den aanvang der zitting was de zaal stampvol. De meeste plaatsen waren ingenomen door leden van den Bond voor ethische huwelijksvorming. Sniffler & Co., die door een zeer kranigen advocaat vertegenwoordigd waren, zagen den uitslag met gerustheid tegemoet. Want de groote meerderheid der juryleden stond met deze wereldfirma in de een of andere betrekking.

Vóór de beschuldigde verscheen, verzocht zijn verdediger, die zich met koele kalmté gewapend had, de behandeling der zaak te verdagen en den beschuldigde naar een gesticht over te brengen, om zijn verstandelijke vermogens te onderzoeken. De Sniffler-advocaat kwam daar met klem tegen op.

Nathanael Mobson, die geheel achter onder de toeschouwers zat, knikte krachtig ten teeken van bijval.

Het verzoek werd na vrij lange beraadslaging afgewezen.

Nu kwam Tom Fleitman de gerechtszaal binnen. Hij zette een zeer vergenoegd gezicht en maakte een lichte buiging voor de rechters en de gezworenen, die dezen groet echter als hoon beschouwden.

Nathanael Mobson rekte zijn hals. Maar hoeveel moeite hij zich ook gaf, met den besten wil van de wereld kon hij niet beslissen, of de beschuldigde zijn neef was, ja of neen. En dat verheugde hem ten zeerste.

Reeds bij het opnoemen der namen bleek het diepgaande meeningsverschil tusschen den beklagde en de rechtbank.

„Ik ben Tom Fleitman!” sprak Tom, en bleef dat op zonderling-koppige wijze volhouden.

Daarop werd de acte van beschuldiging tegen Patrick Peppercorn voorgelezen.

Vervolgens werden de zeven wissels op de tafel gelegd. Tom ontkende, deze papieren zelfs ook maar in de hand gehad te hebben.

Nu liet men de schriftdeskundigen op de wissels los, drie in getal, allen onder Snifflerschen invloed staande. Zij constateerden eenstemmig, ten eerste, dat de handteekening van Evangeline Cravath niet door de rechtmatige bezitster van dezen naam geschreven was, ten tweede, dat ze door dezelfde hand nagemaakt was, die het onderschrift Patrick Peppercorn onder de wissels gezet had, ten derde, dat deze beide handteekeningen met dezelfde inkt en ter zelfder tijd geschreven waren, ten vierde, dat deze onderschriften met het schrift van Patrick Peppercorn, dat gedeeltelijk in origineel, gedeeltelijk in fotografische reproductie bij de stukken te vinden was, een verbluffende overeenstemming vertoonden, ten vijfde, dat deze onderschriften met het schrift van den beschuldigde, dat hij tijdens het vooronderzoek op 't papier had gebracht, zoozeer overeenstemden, dat zijn identiteit met den vervalscher boven elken twijfel verheven was.

Deze bewijzen volgden slag op slag als bij een goed ingestudeerde komedievoorstelling en werden door de rechters met ijsig stilzwijgen, door de gezworenen met beteekenisvol grijnzen, door de toehoorders en toehoorderessen, voor zoover zij lid van den Bond voor ethische huwelijksvorming waren, met klimmende ontsteltenis, door den Sniffler-advocaat met beminnelijk handgewrijf, door den advocaat van den beklagde met wenkbrauwfronsen en door Tom Fleitman met een medelijdend glimlachen aangehoord.

„De beklagde is niet toerekenbaar!” verklaarde zijn advocaat.

„Hebt u naar aanleiding hiervan iets op te merken?” vroeg de president.

„Ik heb de wissels niet vervalscht!” antwoordde Tom op lucht-hartigen toon.

„Zoo komen wij niet verder!” riep de president geërgd. „De gelijkenis tusschen het schrift is verbluffend. Wilt u zich niet zelf overtuigen?”

„Het is niet mogelijk!” antwoordde Tom niet minder geërgd, trad naar voren en moest tot zijn grenzeloze verbazing toegeven, dat deze gelijkenis werkelijk bestond. Nu werd het hem toch wel een beetje benauwd. Hij keek nog eens op de beschuldigende bladen en beet zich op de lippen.

„Nu, wat hebt u te zeggen?” vroeg de president in spanning.

„Ik zie geen gelijkenis!” liet Tom zich hooren, doch zijn toon verraadde duidelijk de verwarring, waarin hij zich bevond.

HET EERSTE DUITSCHE OPENLUCHT-MUSEUM.
HALF GEOPEND HEUVELGRAF.

De Sniffler-advocaat vroeg om den beklagde te verzoeken den naam Patrick Peppercorn neer te schrijven. Het gerecht deed dit.

Tom verklaarde zich bereid den naam Patrick Peppercorn te schrijven, en nam zich voor zijn hand flink te verdraaien, om aan de zaak spoedig een einde te maken.

Maar hij had geen rekening gehouden met de schriftkenners, die dadelijk weder geraadpleegd werden en na kort overleg eenstemmig verklaarden, dat de beklagde zijn handschrift verdraaid had. Het blad papier ging rond, ook bij de juryleden, en geen enkel twijfelde aan de waarheid van hun verklaring, Tom Fleitman zelf het minste.

Slechts zijn advocaat was van een andere meening.

„Mijne heeren!” wendde hij zich tot de rechters. „Ik beweer dat de beklagde zijn handschrift niet verdraaid heeft, noch toen hij zijn handteekening op de wissels zette noch thans. Beide onderschriften, hoe verschillend zij ook zijn mogen, zijn met dezelfde hand geschreven, zonder dat er een bijzondere wil tot verdraaien is geweest. Bedenkt toch, welke schokken de geest van beklagde in den tusschentijd heeft te verduren gehad. Het staat vast, dat het uitbreken van een geestesziekte, vooral als zij, gelijk in dit geval, ongeneeslijk is, het handschrift van den lijder daaraan totaal verandert. Vergelijkt men de beide handschriften, dan merkt men op, dat het laatst-geschrevene door onbeholpenheid en onvastheid duidelijk het karakter draagt van schrift van een vergevorderd paralyticus, terwijl de onderschriften op de wissels nog in de eerste periode van de ziekte vallen. Ik beweer, dat beklagde sinds geruimen tijd ontoerekenbaar is en daarom terstond van rechtsvervolging ontslagen moet worden.”

Hier liet Tom een hoorbaar gesteun hooren. Deze schitterende, met zwier en vastheid uitgesproken deductie ging hem te hoog. Maar onder de toehoorders ging een toestemmend gemompel en zacht voetgetrappel op. De rechtbank besloot Tom Fleitman te verzoeken, nog eenmaal de pen te voeren.

Maar hij weigerde beslist.

„Een nieuw bewijs voor zijn ontoerekenbaarheid!” riep zijn handige advocaat uit.

Twee toehoorderessen waagden het om te applaudisseeren.

„Onbeschoft!” bromde Nathanael Mobson, die naast ze zat.

De president verzocht om stilte en wendde zich weder tot den beklagde.

„Waarom wilt u niet schrijven?” vroeg hij hem ernstig.

„Omdat ik er geen zin in heb!” riep Tom geprikkeld. „Omdat ik Tom Fleitman en niet Patrick Peppercorn ben”.

„U beweert, dat u Tom Fleitman is?” sprak de president.

„Sinds wanneer beweert u dat?”

„Sinds mijn geboorte!”

„U beweert dus, als Tom Fleitman geboren te zijn!” sprak de president vriendelijk. „En wie zijn uwe ouders?”

„Ze zijn gestorven!”

„Aha!” liet de Sniffler-advocaat zich hooren. „Altijd dezelfde uitvlucht”.

„Hoelang is u reeds in Chicago?” vervolgde de president.

„Eenige weken”.

„Onder den naam Patrick Peppercorn?”

„Onder mijn naam Tom Fleitman!”

„Ik verzoek over dit punt getuige Evangeline Cravath het woord te verlenen!” zeide Tom's advocaat.

Foto C. Steenberg.

AAN DEN VIERDEN BONDSWANDELWEG. GEZICHT OP HET PATERSWOLDER MEER.

Nu verscheen Mrs. Cravath in de arca. Zij had zich zoo mooi mogelijk gemaakt en Nathanael Mobson rekte weder zijn hals. Na aflegging van den eed zeide zij, er nimmer aan getwijfeld te hebben, dat zij in den beklaagde den wisselvervalscher Patrick Peppercorn voor zich had, ofschoon hij sinds zijn terugkeer uit Key West steeds beweerd had, Tom Fleitman te heeten. Dat was echter maar een handigheidje, om zich uit de moeilijkheid te redden.

„Waarom is u met de dames naar Chicago gereisd?” vroeg de president met gefronst voorhoofd.

„Ik leerde de dames in Key West kennen, en daar zij naar Chicago gingen, sloot ik me bij haar aan”.

„Met welk doel?”

„Omdat ik ook naar Chicago wilde”, sprak Tom kalm. „En omdat een van de drie dames mijn tante was.”

„Hoe roekend!” merkt de Sniffer-advocaat sarcastisch op.

„Uitstekend, ga zoek door!” fluisterde de andere advocaat toe. „U houdt zich voortreffelijk. Kunt u niet nog wat gekkers verzinnen?”

„U beweert dus, in Patrick Peppercorn's plaats getreden te zijn? Dat zou een bedrog zijn”.

„Als ik niet steeds beweerd had, dat ik Tom Fleitman heet!”

„Maar dan moest deze Patrick Peppercorn toch ergens bestaan?”

„Zeker!” knikte Tom rustig. „Ik weet ook, waar hij zich ophoudt, maar ik zal hem niet verraden”.

„Met het oog op de wissels zeker?” glimlachte de president.

„Die wissels zijn heelemaal ongevaarlijk!” antwoordde Tom. Zij zijn ook niet door Patrick Peppercorn geschreven, noch door mij, noch door hem, maar door een derde. Ik verzoek hierover Evangeline Cravath te hooren, haar te vragen, of de wissels, alvorens zij ze aan het gerecht heeft overhandigd, nooit in handen van anderen geweest zijn”.

„Kostelijk!” fluisterde zijn advocaat hem toe. „Een grotere dwaasheid is niet te bedenken!”

Tom streek met beide handen krampachtig over zijn voorhoofd, alsof hij zijn hersenen wilde masseren. Het begon hem werkelijk raar te moede te worden.

„Uitstekend!” fluisterde de advocaat. „Nog wat krachtiger in uw haren woelen. Misschien valt u nog iets dwazers in”.

„U wilt me met alle geweld gek maken!” bromde Tom tegen hem.

„Alsof ik dat nog noodig had!” glimlachte de advocaat. „Beproeft u eens een aanval van razernij. Vlieg mij eens naar de keel. Het zal mij aangenaam zijn”.

Tom balde zijn vuisten, knarste hoorbaar met zijn tanden, doch voldeed niet aan zijn verzoek.

Tom's vraag om Evangeline Cravath te laten vertellen, of zij de wissels nooit uit handen had gehad, werd door het gerecht van de hand gewezen.

In de plaats daarvan hagelden nu de aanvallen van de tegenpartij neer. Tom's advocaat liet alles langs zich heengaan en spaarde zijn kruut. Na eenige kleinstheden wierp de Sniffer-advocaat de hoofd-bom op de gerechtstafel. Zij toonde duidelijk het fabrieksmerk van Allen Humphry.

„Het is vastgesteld dat een man, Tom Fleitman genaamd, werkelijk in Tampa, Florida, bestaan heeft!” riep hij met emphase. „Wij hebben daarvoor een getuige bij de hand. Maar sinds eenige weken is deze Fleitman spoorloos verdwenen. En dit verdwijnen valt juist samen met het verblijf van beklaagde in Key West. In Key West is terzelfder tijd ook de werkelijke Tom Fleitman verdwenen. Waar hij zich ophoudt, dat hebben wij ondanks alle nasporingen niet kunnen ontdekken. Wij vreezen, dat hij het slachtoffer van een misdaad is geworden. En men dwaalt niet, als men den moordenaar van dezen Tom Fleitman niet al te ver van hier zoekt”.

Daarbij doorboorde hij den beklaagde met scherpe blikken.

Dat was te veel voor Tom. Hij kon zich gewoonweg niet meer inhouden. De ernst van den toestand was niet zóó, dat hij verdere pogingen deed om zijn lachten te bedwingen. Hij vergat het plechtige van de plaats en lachte, lachte, lachte, dat hij zijn lichaam met beide handen moest vasthouden.

„Bravo!” siste zijn advocaat hem toe. „Wij hebben het spel al gewonnen”.

De rechtbank besloot den zoo even genoemden getuige te hooren. En Nathanael Mobson trad op. Tom bemerkte hem niet dadelijk, omdat hij nog altijd aan het proesten was over het denkbeeld, dat hij zich zelf zou hebben vermoord. Steed weer barstte hij uit van 't lachen, ofschoon de president hem herhaaldelijk om kalmte verzocht. Plotseling viel Tom's oog op Nathanael Mobson, die nauwelijks drie schreden van hem af stond en hem zijn rechter zijde toekeerde. Midden onder 't proesten hield Tom op en opende den mond.

„Bravissimo!” fluisterde zijn advocaat. „Nu nog wat schuim op de lippen. Dat zal toch niet zoo moeilijk zijn!”

„Nathanael!” riep Tom onwillekeurig.

Nathanael Mobson bewoog zich niet en schonk Tom niet het honderdste deel van een blik.

„Heet u Nathanael Mobson?” vroeg de president. „De beklaagde schijnt u te kennen.”

„Ik heb niet de eer hem te kennen!” antwoordde Nathanael Mobson en hield zijn onbeweeglijk voorhoofd evenwijdig met de tafel der menschelijke gerechtigheid. „Hij is niet mijn neef Tom Fleitman!”

Maar nu gebeurde iets, dat zelfs voor Tom's advocaat geheel onverwachts kwam.

Met een onderdrukten kreet van woede vloog de beklaagde den getuige Nathanael Mobson naar de keel en hij had hem ongetwijfeld een geweldigen vuistslag gegeven, als de Sniffer-advocaat zich niet heldhaftig tusschen beide had geworpen. Nu sloeg Tom hem, zonder het te willen, zoo krachtig op zijn neus, dat het bloed hem uit beide neusgaten stroomde. Twee agenten sprongen toe en grepen den beklaagde vast, die woedend om zich heen sloeg.

Nathanael Mobson maakte zijn das in orde en wierp Evangeline Cravath een dankbaren blik toe. Want zij had het luidste gegild, toen de onverwachte vuistslag gevallen was.

„Mijne heeren!” sprak Tom's advocaat, als het weder rustig geworden was, terwijl hij op den beklaagde wees, die zich met gebalde vuisten, rollende oogen en hijgende adem verweerde tegen de agenten. „U hebt niet anders gewild. Daar is dan de aanval van razernij!”

Een dokter werd gehaald. Deze verklaarde het voor noodzakelijk, den beklaagde terstond te isoleren voor 't geval een nieuwe aanval van razernij zich zou voordoen.

Dit geneeskundig advies werkte op Tom, als een kuipbad van 12° Celsius gedurende drie uur op een bezandeling. Hij werd dadelijk kalm en verlangde voortzetting der behandeling.

Er werd een pauze van een half uur gehouden; de beklaagde werd zoolang naar zijn cel teruggebracht. Nathanael Mobson had zich reeds tevoren achter Evangeline Cravath en den Sniffer-advocaat, die eindelijk het bloed tot stilstand had gebracht, teruggetrokken.

In deze pauze viel het een der juryleden, die niet met Sniffer & Co. in verbinding stonden, in, een der zeven wissels om te keeren. En hij ontdekte toevallig onder de namen, die op de achterzijde stonden, zijn eigen. Dadelijk zag hij, dat deze handtekening nagemaakt was. Maggie had zich namelijk voor de achterzijde der wissels op verre na niet zooveel moeite gegeven als voor de voorzijde. Weder werden de schriftkundigen geraadpleegd. En zij konden niet ontkennen, dat dit geen echte wissels waren.

Sniffer & Co. zochten te redden, wat nog te redden viel en wezen er op, dat deze afschriften duidelijk bewezen, dat er oorspronkelijke wissels bestonden. Zij voerden ook getuigen daarvoor aan. Maar tegen deze bewering werd aangevoerd, dat de bewijs tegen den beklaagde niet voldoende waren, om zijn verdere gevangenschap te rechtvaardigen.

Zoo werd Tom in vrijheid gesteld. Men leverde hem ook de in beslag genomen papieren en den koffer uit. Aan de deur van zijn gevangenis stond Elinor Club.

„Nu gaan we er van door, lieve tante!” juichte hij.

„Maar dat is nu toch heelemaal niet meer noodig!” wierp zij tegen.

„Dat doet er niet toe!” riep hij, haar om den hals vallend.

„Ik moet naar ze. Van Chicago heb ik meer dan genoeg. Vooruit naar Key West!”

Zij legde zich er bij neer en pakte voor de tweede maal hare koffers.

(Wordt vervolgd).